

**Місце стратегічної компетенції в загальній компетентнісній ієрархії середньої освіти:
аспекти учіння і викладання іноземної мови**

Головною метою професійної діяльності вчителя є підготовка учнів до адаптації в умовах динамічного розвитку сучасного світу. В межах компетентнісної парадигми освіти (В. Г. Кремень, О.Я.Савченко, Н.М.Бібік, О.В.Овчарук, О.І.Локшин, С.Шишов, В.Кальней, А.Хуторської, В.Краєвський та інші) професійно-педагогічна кваліфікація розуміється сьогодні як здатність педагога зробити відповідний внесок у формування в учнів ключових (життєвих) компетенцій [1] засобами свого предмета. А тому результати вивчення будь-якої навчальної дисципліни розглядаються через призму оволодіння школярами ключовими (надпредметними), загальнопредметними чи предметними компетенціями.

Сформувати ключові компетенції в школі у повному обсязі видається неможливим, оскільки вони розвиваються та вдосконалюються протягом всього життя людини, а отже мова йде про формування в учнів ключових **освітніх** компетенцій (див. Схему 1). Ці останні мають свою специфіку. По-перше, засвоєння даних компетенцій у навчальному процесі здійснюється при залученні обмеженої кількості реальних об'єктів дійсності та способів роботи з ними, що є необхідними та достатніми для оволодіння учнями не лише окремими навичками та вміннями, а й відповідною комплексною процедурою. По-друге, вони проявляються і перевіряються лише в процесі виконання учнем певним чином складеного комплексу дій, хоча й враховується, що їх розвиток відбувається у кожного учня індивідуально [2].

Схема 1.

Професійно-діяльнісною метою вчителя-філолога є розвиток в учнів таких ключових компетенцій, як спілкування рідною та іноземною мовами, які інтерпретуються в навчальному процесі як **комунікативні (освітні) мовні компетенції**. Вони визначаються у педагогічній літературі, як “знання необхідних мов, способів взаємодії з оточуючими і віддаленими людьми і

подіями, навички роботи в групі, володіння різними соціальними ролями в колективі” [2]; як такі, що “забезпечують людині можливість діяти, застосовуючи специфічні лінгвістичні засоби” [3], а також, наприклад, як “вміння спілкуватись усно та писемно, рідною та іноземними мовами” [4].

На вчителя іноземної мови покладається відповідальність за формування в учнів комунікативної освітньої **іншомовної** компетенції. Як видно зі Схеми 1, вона входить до комунікативних освітніх компетенцій і є відображенням ключової компетенції “спілкування іноземними мовами” в середній освіті (див. Схему 1). До її складу поміж інших компонентів науковці відносять і **стратегічну** (освітню) **компетенцію** (СК) [5-10]. Проведений нами контент-аналіз дозволив визначити її як *здатність використовувати вербальні та невербальні комунікативні стратегії для запобігання або компенсації зриву в процесі міжкультурного спілкування, а також ефективного досягнення його цілей, поглиблення знань мови, одержання мовленнєвого і соціального досвіду в умовах недостатньої комунікативної компетентності співрозмовників або у несприятливій мовленнєвій ситуації*. Слід відзначити, що за своїм типом СК є загальнопредметною компетенцією, оскільки згідно чинних нормативних вимог вона підлягає розвитку у процесі вивчення всіх мовних дисциплін, а саме: української мови, мов національних меншин та іноземних мов [9, 11, 12].

Оскільки СК є предметом засвоєння в середній школі, слід з’ясувати, яке місце вона має посідати у структурі професійно-педагогічної компетентності вчителя іноземної мови та загальній компетентнісній ієрархії його діяльності.

Готовність до професійної самореалізації людини зумовлюється сформованістю у структурі її особистості ключової компетенції “адаптивність та мобільність” (див. Схему 2).

Схема 2.

Науковці визначають ключову компетенцію **адаптивність і мобільність** як схильність людини “спричиняти нововведення, і здатність сприймати і підтримувати нове, що приходить від зовнішніх факторів”. Вона “передбачає позитивне ставлення до змін, прийняття на себе відповідальності за свої дії (позитивні чи негативні), постановку цілей, досягнення їх і націленість на успіх”. Цю компетенцію характеризують через “вміння планувати, організовувати, аналізувати, спілкуватись, виконувати роботу, звітувати, оцінювати і фіксувати інформацію”, “здатність діяти в інтересах справи і позитивно реагувати на зміни”, “схильність виявляти ініціативу” тощо (пер. з англ. – Н.Щ.) [1:20].

Адаптивність і мобільність уможливилює набуття та практичну реалізацію людиною професійних і, зокрема, професійно-педагогічних компетенцій (див. Схему 2). **Професійно-педагогічні компетенції** складаються з двох комплексів. До першого відносяться комунікативні, інтерпретаційні та моральні компетенції, що відображають предметні знання, вміння та досвід вчителя. Другий комплекс об'єднує компетенції педагогічного спрямування: постуляційні, методичні та реалізаційні [13].

Структура професійно-педагогічної компетентності, відображена у Схемі 2, є надпредметною, а тому може характеризувати і вчителя іноземної мови. Проте кожна зі вказаних в ній компетенцій матиме предметно-педагогічний зміст, специфічний для цієї навчальної дисципліни (див. Таблицю 1).

Таблиця 1. Професійно-педагогічні компетенції вчителя іноземної мови і місце СК у їх структурі

№ п / п	Комплекси компетенцій	Компетенції	Предметно-педагогічний зміст компетенцій вчителя іноземної мови	Предметно-педагогічний зміст СК вчителя іноземної мови
1.	Комплекс практично-моральних знань, досвіду та вмінь	Комунікативні	Система знань і вмінь, які забезпечують високий рівень комунікативної компетентності вчителя у рідній та іноземній мовах.	Система знань і вмінь, що забезпечують учителю практичне володіння СК.
		Інтерпретаційні	Систематизовані теоретичні знання мовного, мовленнєвого, соціокультурного, лінгвокраїнознавого, дискурсивного та іншого характеру, необхідні для ефективного формування в учнів комунікативної освітньої іншомовної компетенції.	Теоретичні знання (з мовознавства, психології тощо), які уможливають розуміння вчителем сутності СК та здатність пояснити її учням.
		Моральні	Система морально-етичних цінностей та ставлень, що передаються від учителя до учня засобами іноземної мови та відповідні практичні вміння.	Система морально-етичних цінностей та ставлень, що передаються від учителя до учня при засвоєнні СК та відповідні вміння.
2.	Комплекс технологічно-аналітичних вмінь та навичок	Постуляційні	Знання теоретичних засад ефективної організації навчального процесу і вміння застосовувати їх на практиці.	Знання теоретичних засад ефективної організації навчального процесу при засвоєнні СК та відповідні практичні вміння.
		Методичні	Систематизовані знання методичного характеру та вміння використовувати їх у навчальному процесі.	Знання ефективних методів і прийомів формування СК та вміння використовувати їх у навчальному процесі.

		Реалізаційні	Здатність творчо підходити до педагогічної діяльності, імпровізувати в непередбаченій навчальній ситуації, обираючи або поєднуючи для цього відомі засоби, методи, прийоми навчання тощо, а також створюючи нові.	Здатність творчо, підходити до формування в учнів СК.
--	--	--------------	---	---

До викладеного у четвертій колонці Таблиці 1, додамо лише такий коментар: комунікативні компетенції вчителя іноземної мови передбачають, з одного боку, його здатність до педагогічного спілкування рідною мовою, а з іншого – предметну іншомовну комунікативну компетентність.

Предметно-педагогічний зміст СК вчителя іноземної мови відображено у п'ятій колонці Таблиці 1. Першому “предметному” комплексу компетенцій (див. другу колонку) відповідають знання, вміння, цінності та ставлення, пов'язані зі СК, що характеризують рівень предметної освіченості вчителя для її формування в учнів. Другий комплекс (“педагогічний”) відображає необхідну педагогічну та методичну підготовленість, а також здатність педагога творчо підходити до навчального процесу.

Таким чином, СК вчителя іноземної мови як складова його професійної компетентності, виявляється у сукупності компетенцій предметної і педагогічної сфери. А отже, передумовою ефективного формування стратегічної компетенції в учнів на уроці іноземної мови є цілеспрямована практична і теоретична підготовка майбутнього вчителя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. European Commission Directorate-General for Education and Culture. Implementation of "Education and training 2010". Work programme. Working group B "Key Competences" Key competences for lifelong learning. A European reference framework. November 2004 // http://72.14.221.104/search?q=cache:E_TSYL0B9AJ:europa.eu.int/comm/education/policies/2010/doc/basicframe.pdf+Key+competences&hl=uk&gl=ua&ct=clnk&cd=1. – Р. 9-22.
2. Хуторской А.В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты // <http://www.eidos.ru/journal/2002/0423.htm>.
3. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273с.
4. Родигіна І. Діяльнісний підхід до формування базових компетентностей учнів // Біологія і хімія в школі, №1, 2005. – С. 35.
5. <http://www.tesolgreece.com/nl/74/7407.html>.
6. <http://www.nclrc.org/essentials/goalsmethods/goal.htm>.
7. <http://72.14.221.104/search?q=cache:Jxn4105HCL0J:www.cels.bham.ac.uk/resources/essays/marck1.pdf+strategic+competence&hl=uk&gl=ua&ct=clnk&cd=5>.
8. <http://www.activelogic.org/doc/conversational-adequacy/node6.html>.
9. Державний стандарт базової і повної середньої освіти // <http://licence.com.ua/content/view/1741/47/>.
10. Топалова В.М. Формирование социокультурной компетенции студентов технического вуза (на материале английского языка): Дис... канд. пед. наук. -К., 1998. – С. 14.
11. Методичні рекомендації щодо викладання іноземних мов у 2005-2006 н.р. // <http://www.kristti.kiev.ua/kabinet/inoz/inoz.htm>. – С. 24, 26.
12. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів (12-річна школа) друга іноземна мова (французька) 5 клас, К., 2004). // <http://uintei.kiev.ua/education/average/newpr/2nd/fr.doc>. – С. 2
13. Василюк А.В. Польська професійна педагогіка про компетентність вчителя // Шлях освіти. - 1998. - №4. - С. 20-23.

